TIESAS SPRIEDUMS (trešā palāta)

2025. gada 18. decembrī*

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Konkurence – LESD 102. pants – Dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana – Degvielas vairumtirdzniecības tirgus Bulgārijā – Nepietiekama konkurentu cenu starpība jeb "tarifu šķēru efekts" – Produktu tirgus definīcija – Vertikāli sadalīts tirgus – Akcīzes nodokļa režīma ņemšana vērā

Lietā C-260/24

par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši LESD 267. pantam, ko *Administrativen sad Sofia-oblas*t (Sofijas apgabala Administratīvā tiesa, Bulgārija) iesniegusi ar 2024. gada 15. aprīļa lēmumu un kas Tiesā reģistrēts 2024. gada 15. aprīlī, tiesvedībā

"LUKOIL Bulgaria" EOOD

pret

Komisia za zashtita na konkurentsiata,

TIESA (trešā palāta)

šādā sastāvā: palātas priekšsēdētājs K. Likurgs [*C. Lycourgos*], tiesneši O. Spinjana-Matei [*O. Spineanu-Matei*] (referente), S. Rodins [*S. Rodin*], S. Žervazonī [*S. Gervasoni*] un N. Fengers [*N. Fenger*],

ģenerāladvokāte: L. Medina,

sekretāre: R. Stefanova-Kamiševa [*R. Stefanova-Kamisheva*], administratore,

ņemot vērā rakstveida procesu un 2025. gada 10. aprīļa tiesas sēdi,

ņemot vērā apsvērumus, ko snieguši:

– *"LUKOIL Bulgaria" EOOD* vārdā – *Y. Pekunov*, *A. Velichkov*, *advokati*, *A. Pekunova*, *yuriskonsult*, un *A. Robertson*, *KC*,

– *Komisia za zashtita na konkurentsiata* vārdā – *M. Goranova*, *N. Mincheva* un *Y. Nenkova*,

– Bulgārijas valdības vārdā – *T. Mitova*, *R. Stoyanov* un *T. Tsingileva*, pārstāvji,

* Tiesvedības valoda – bulgāru.

– Eiropas Komisijas vārdā – V. Hitrovs, *E. Rousseva* un *I. Söderlund*, pārstāvji,

ņemot vērā pēc ģenerāladvokātes uzklausīšanas pieņemto lēmumu izskatīt lietu bez ģenerāladvokāta secinājumiem,

pasludina šo spriedumu.

Spriedums

1 Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir par LESD 102. panta interpretāciju.

2 Šis lūgums ir iesniegts tiesvedībā starp *"LUKOIL Bulgaria" EOOD* (turpmāk tekstā – "*Lukoil Bulgaria*") un *Komisia za zashtita na konkurentsiata* (Konkurences aizsardzības komisija, Bulgārija; turpmāk tekstā – "Bulgārijas konkurences iestāde") par 2023. gada 16. februāra Lēmuma Nr. 184 (turpmāk tekstā – "Bulgārijas konkurences iestādes lēmums"), ar kuru pēdējā minētā konstatējusi, ka šī sabiedrība ir ļaunprātīgi izmantojusi dominējošo stāvokli, spēkā esību.

Atbilstošās tiesību normas

Savienības tiesības

3 LESD 102. pantā noteikts:

"Vienam vai vairākiem uzņēmumiem, kam ir dominējošs stāvoklis iekšējā tirgū vai būtiskā tā daļā, šāda stāvokļa ļaunprātīga izmantošana ir aizliegta kā nesaderīga ar iekšējo tirgu un tiktāl, ciktāl tā var iespaidot tirdzniecību starp dalībvalstīm.

Stāvokļa ļaunprātīga izmantošana var jo īpaši izpausties kā:

a) tieši vai netieši uzspiestas netaisnīgas iepirkuma vai pārdošanas cenas vai citi netaisnīgi tirdzniecības nosacījumi;

b) ražošanas, tirgus vai tehnikas attīstības ierobežošana, kas kaitē patērētājiem;

c) atšķirīgu nosacījumu piemērošana līdzvērtīgos darījumos ar dažādiem tirdzniecības partneriem, tādējādi radot tiem neizdevīgus konkurences apstākļus;

d) līguma noslēgšanas pakļaušana nosacījumam, ka otra puse uzņemas papildu saistības, kas pēc būtības vai komercdarbības prakses ziņā nav saistītas ar šāda līguma priekšmetu."

Bulgārijas tiesības

4 *Zakon za zashtita na konkurentsiata* (Konkurences aizsardzības likums; 2008. gada 28. novembra *DV* Nr. 102; turpmāk tekstā – "*ZZK*") 21. pantā noteikts:

"Ir aizliegta tādu uzņēmumu rīcība, kas rada monopola stāvokli vai dominējošu stāvokli, un divu vai vairāku kopīgā dominējošā stāvoklī esošu uzņēmumu rīcība, kas var traucēt, ierobežot vai izkropļot konkurenci un kas ietekmē patērētāju intereses, jo īpaši:

1. iepirkuma vai pārdošanas cenu vai kādu citu tirdzniecības nosacījumu tieša vai netieša noteikšana;

2. ražošanas, tirdzniecības un tehniskās attīstības ierobežojumi, kas kaitē patērētājiem;

3. atšķirīgu nosacījumu piemērošana viena veida līgumiem attiecībā uz konkrētiem partneriem, kas tos nostāda nevienlīdzīgā situācijā starp konkurentiem;

4. līgumu slēgšanu padarīt atkarīgu no tā, vai otra puse uzņemas papildu saistības vai noslēdz papildu līgumus, kas pēc savas būtības vai saskaņā ar parastu komercpraksi nav saistīti ar galvenā līguma priekšmetu vai tā izpildi;

5. nepamatoti atteikt piegādāt preci vai pakalpojumu faktiskam vai potenciālam klientam, lai kavētu tā komercdarbību."

Pamatlieta un prejudiciālie jautājumi

5 No lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu izriet, ka *Lukoil* ekonomiskās grupas (turpmāk tekstā – "*Lukoil* grupa") darbības Bulgārijā ietver naftas produktu ražošanu, vairumtirdzniecību un mazumtirdzniecību, tādējādi aptverot visu vērtības ķēdi šo produktu tirdzniecības nozarē. Šajā grupā *"Lukoil Neftohim Burgas" AD*, kurai Bulgārijā ir vienīgā jēlnaftas pārstrādes rūpnīca, ir lielākais šajā dalībvalstī pārdotās dzinēju degvielas ražotājs. *Lukoil Bulgaria* darbojas dzinēju degvielas, proti, automobiļu benzīna un dīzeļdegvielas, vairumtirdzniecības tirgū (turpmāk tekstā – "degvielas vairumtirdzniecības tirgus"), un tā pārvalda vienu no lielākajām valsts degvielas uzpildes staciju ķēdēm.

6 Saskaņā ar Bulgārijas konkurences iestādes lēmumu *Lukoil* grupai Bulgārijā ir vienota loģistikas, uzglabāšanas un transporta infrastruktūra, kas tai piešķir ārkārtas konkurences priekšrocības degvielas vairumtirdzniecības tirgū, kurā tai ir dominējošs stāvoklis.

7 Šajā lēmumā šī iestāde uzskatīja, ka *Lukoil Bulgaria* šajā tirgū ir īstenojusi cenu noteikšanas praksi, saskaņā ar kuru šī sabiedrība degvielai, par kuru jāmaksā akcīzes nodoklis (lejupējais tirgus), piemēro pārdošanas cenas, kas ir zemākas nekā tās, ko tā piemērojusi degvielai, atliekot šo nodokli (augšupējais tirgus). Šī cenu politika, kas izpaužas kā maržu saspiešana, esot dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, kas ir pretrunā *ZZK* 21. pantam.

8 Prasībā, kuru *Lukoil Bulgaria* par šo lēmumu cēla *Administrativen sad Sofia-oblast* (Sofijas apgabala Administratīvā tiesa, Bulgārija), kas ir iesniedzējtiesa, tā tostarp apgalvo, ka minētā iestāde konkrēto tirgu ir definējusi kļūdaini.

9 Pirmām kārtām, *Lukoil Bulgaria* uzskata, ka, no vienas puses, konkrētajā tirgū bija jāiekļauj sašķidrinātā naftas gāze (*LPG*) un metāns, jo abi šie produkti ir benzīna un dīzeļdegvielas aizstājēji. To izslēgšana izraisītu *Lukoil Bulgaria* ietekmes tirgū pārvērtēšanu. Bulgārijas konkurences iestāde noraida šo argumentu, pamatojoties uz to, ka *LPG* un metāns ir tikai daļēji aizstājami ar benzīnu un dīzeļdegvielu.

10 No otras puses, *Lukoil Bulgaria* apgalvo, ka, tā kā benzīns un dīzeļdegviela nav aizstājami produkti ne no pieprasījuma, ne piedāvājuma viedokļa, tie neietilpst vienā un tajā pašā tirgū. Bulgārijas konkurences iestāde savukārt uzskata, ka, lai gan no gala patērētāja viedokļa benzīns un dīzeļdegviela nav savstarpēji aizstājami, šo divu veidu degvielas tirdzniecība, ko veic vieni un tie paši piegādātāji, un to cenu veidošana degvielas vairumtirdzniecības tirgū notiek vienādos apstākļos.

11 Iesniedzējtiesa uzskata, ka tāpēc jānosaka, vai LESD 102. panta piemērošanas nolūkā valsts konkurences iestāde vienā un tajā pašā produktu tirgū var iekļaut neaizvietojamu degvielu. Šī tiesa uzskata, ka, ja tas tā būtu, ar Bulgārijas konkurences iestādes lēmumu dīzeļdegviela un benzīns būtībā varētu tikt iekļauts vienā un tajā pašā tirgū. Tomēr šādā gadījumā Bulgārijas konkurences iestādes atteikumam iekļaut *LPG* šajā pašā tirgū nebūtu saprātīga pamatojuma, ja benzīns būtībā ir daļēji aizstājams ar *LPG*.

12 Otrām kārtām, *Lukoil Bulgaria* uzskata, ka Bulgārijas konkurences iestāde esot kļūdaini uzskatījusi, ka degvielas vairumtirdzniecības tirgu var vertikāli sadalīt divos apakštirgos, proti, augšupējā tirgū – degviela, kas tiek pārdota atliktās akcīzes nodokļa maksāšanas režīmā, – un lejupējā tirgū – galapatēriņam paredzētās degvielas tirgū pēc šī nodokļa samaksas.

13 *Lukoil Bulgaria* tostarp apgalvo, ka Bulgārijas konkurences iestāde ir apstiprinājusi, ka šai sabiedrībai ir relatīvi liela tirgus daļa degvielas vairumtirdzniecības tirgū, proti, no 40 % līdz 60 %, un tai ir dominējošs stāvoklis šajā tirgū, kā arī atliktās akcīzes nodokļa maksāšanas režīmā pārdotās degvielas apakštirgū. Tomēr Bulgārijas konkurences iestādes lēmumā neesot ietverts nekāds minētās sabiedrības tirgus daļu novērtējums divos šajā lēmumā nošķirtajos pakārtotajos tirgos un neesot identificēti tirgus dalībnieki, kas darbojas katrā no šiem apakštirgiem. *Lukoil Bulgaria* uzskata, ka konkurences iestādes konstatējums, ka uzņēmumam ir dominējošs stāvoklis, skaidri nenorādot, kādas ir tā tirgus daļas, ir pretrunā Savienības tiesībām, bet Bulgārijas konkurences iestāde to apstrīd.

14 Tādējādi iesniedzējtiesa jautā, vai, lai konstatētu tādu pārkāpumu, kādu, iespējams, izdarījusi *Lukoil Bulgaria*, Bulgārijas konkurences iestādei bija jāpārbauda visas abu attiecīgo tirgu būtiskās iezīmes, katram no tiem nosakot tirgus daļas, tirgus apjomu un tirgus dalībniekus.

15 Šādos apstākļos *Administrativen sad Sofia-oblast* (Sofijas apgabala Administratīvā tiesa) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

> “1) Vai LESD 102. pants, kā arī tiesību uz aizstāvību [ievērošanas], tiesiskās drošības un tiesiskās paļāvības principi, tostarp nevainīguma prezumpcija, jāinterpretē tādējādi, ka konkrētie tirgi (tirgi, kur izdarīts pārkāpums) nepieļaujamas maržu saspiešanas gadījumā ir divi vertikāli tirgi, proti, augšupējais tirgus un lejupējais tirgus, un ka konkurences iestādei, tieši attiecībā uz šiem abiem konkrētajiem tirgiem, formulējot apsūdzību un pieņemot galīgo lēmumu, jāveic faktiskie konstatējumi par konkrēto tirgu lielumu, to tirgus dalībniekiem un šo tirgu dalībnieku tirgus daļām, tostarp par uzņēmuma, kuram tiek pārmests dominējošs stāvoklis, attiecīgajām tirgus daļām?

2) Vai LESD 102. pants kopsakarā ar tiesību uz aizstāvību, tiesiskās drošības un tiesiskās paļāvības principiem, tostarp nevainīguma prezumpciju, jāinterpretē tādējādi, ka tas nepieļauj, ka LESD 102. pantā paredzētajā procedūrā vienā un tajā pašā valsts produktu tirgū tiek iekļauti produkti, kas nav savstarpēji aizstājami ne no pieprasījuma, ne no piedāvājuma viedokļa, kā [pamattiesvedībā] darījusi [Bulgārijas Konkurences iestāde], dīzeļdegvielu un benzīnu 95E iekļaujot vienā degvielas produktu tirgū?

3) Ja ir pieļaujams vienā valsts produktu tirgū iekļaut degvielas veidus, kas no piedāvājuma un pieprasījuma viedokļa nav savstarpēji aizstājami, vai ir pieļaujams degvielas produktu tirgū neiekļaut trešo galveno degvielu šajā valsts tirgū [proti, *LPG*], kuras tirgus daļa valsts tirgū ir tikpat liela kā benzīnam?"

Par lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pieņemamību

16 Bulgārijas konkurences iestāde un Bulgārijas valdība apstrīd lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pieņemamību. Šajā ziņā šīs ieinteresētās personas būtībā izvirza trīs argumentus.

17 Pirmkārt, Bulgārijas konkurences iestādes lēmums esot balstīts vienīgi uz Bulgārijas tiesību piemērošanu un LESD 102. pants neesot piemērojams, jo apgalvotā dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana neietekmējot tirdzniecību starp dalībvalstīm. Otrkārt, iesniedzējtiesa neesot nedz definējusi faktiskos apstākļus un tiesisko regulējumu, uz kuru attiecas prejudiciālie jautājumi, nedz paskaidrojusi šo jautājumu pamatā esošos pieņēmumus par faktiem, kas nepieciešami, lai saņemtu lietderīgu Savienības tiesību interpretāciju. Patiesībā šī tiesa esot vienīgi atkārtojusi pamatlietas dalībnieku argumentus. Treškārt, Bulgārijas konkurences iestāde uzskata, ka šis lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu praksē nozīmētu, ka Tiesai tiktu nodota iesniedzējtiesas kompetence izlemt jautājumu par minētā strīda atrisināšanai būtiskā konkrētā tirgus definīciju.

18 Pastāvīgās judikatūras atziņa ir tāda, ka saistībā ar LESD 267. pantā noteikto procedūru tikai valsts tiesa, kura iztiesā lietu un kurai jāuzņemas atbildība par pieņemamo tiesas nolēmumu, ir tā, kas, ņemot vērā lietas īpatnības, var noteikt, cik lielā mērā prejudiciālais nolēmums ir vajadzīgs, lai šī tiesa varētu pieņemt nolēmumu, un cik atbilstīgi ir Tiesai uzdotie jautājumi. Tāpēc Tiesai principā jāsniedz nolēmums, ja uzdotie jautājumi attiecas uz Savienības tiesību interpretāciju (spriedumi, 1988. gada 21. aprīlis, *Pardini*, 338/85, EU:C:1988:194, 8. punkts, kā arī 2024. gada 22. oktobris, *Kolin Inşaat Turizm Sanayi ve Ticaret*, C-652/22, EU:C:2024:910, 36. punkts un tajā minētā judikatūra).

19 No minētā izriet, ka uz jautājumiem par Savienības tiesību interpretāciju attiecas atbilstības prezumpcija. Atteikties lemt par valsts tiesas uzdotu prejudiciālo jautājumu Tiesa var tikai tad, ja ir acīmredzams, ka Savienības tiesību interpretācijai nav nekāda sakara ar pamatlietas apstākļiem vai tās priekšmetu, ja problēmai ir hipotētisks raksturs vai arī ja Tiesai nav zināmi faktiskie un tiesību apstākļi, kas vajadzīgi, lai sniegtu lietderīgu atbildi uz tai uzdotajiem jautājumiem (spriedums, 2021. gada 9. septembris, *GE Auto Service Leasing*, C-294/20, EU:C:2021:723, 40. punkts un tajā minētā judikatūra).

20 Šajā gadījumā attiecībā uz šī sprieduma 17. punktā minēto pirmo argumentu, nav acīmredzams, ka LESD 102. panta interpretācijai nav nekāda sakara ar pamatlietas faktisko situāciju vai priekšmetu.

21 Pirmkārt, no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu izriet, ka iesniedzējtiesas ieskatā minētais 102. pants ir piemērojams pamatlietā. Turklāt visām valsts tiesām 102. pants jāpiemēro pēc savas ierosmes (spriedums, 2006. gada 13. jūlijs, *Manfredi* u.c., no C-295/04 līdz C-298/04, EU:C:2006:461, 31. punkts).

22 Otrkārt, atbilstoši Bulgārijas konkurences iestādes lēmuma saturam, kāds tas izriet no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu, *Lukoil Bulgaria* darbojas visā Bulgārijas Republikas teritorijā un pamatlietā aplūkotā cenu prakse tiek īstenota valsts līmenī. Šāds konstatējums, kas gan jāpārbauda iesniedzējtiesai, pats par sevi ir pietiekams, lai uzskatītu, ka šī prakse var ietekmēt tirdzniecību starp dalībvalstīm LESD 101. un 102. panta izpratnē (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2006. gada 5. decembris, *Cipolla* u.c., C-94/04 un C-202/04, EU:C:2006:758, 45. punkts, kā arī tajā minētā judikatūra). Ja valsts konkurences iestāde piemēro valsts tiesību normas, kurās aizliegta dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana uzņēmuma rīcībai, kas var ietekmēt tirdzniecību starp dalībvalstīm LESD 102. panta izpratnē, Padomes Regulas (EK) Nr. 1/2003 (2002. gada 16. decembris) par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti LESD] [101.] un [102.] pantā (OV 2003, L 1, 1. lpp.), 3. panta 1. punktā tai noteikts pienākums paralēli piemērot arī LESD 102. pantu (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 3. aprīlis, *Powszechny Zakład Ubezpieczeń na Życie*, C-617/17, EU:C:2019:283, 26. punkts un tajā minētā judikatūra).

23 Attiecībā uz otro šī sprieduma 17. punktā minēto argumentu jāatgādina, kā noteikts Tiesas Reglamenta 94. panta c) punktā, ka lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu jāietver to iemeslu izklāsts, kas iesniedzējtiesai likuši šaubīties par noteiktu Savienības tiesību normu interpretāciju vai spēkā esību, kā arī saikne, ko tā konstatējusi starp šīm tiesību normām un pamatlietai piemērojamajiem valsts tiesību aktiem.

24 Šajā gadījumā no šī sprieduma 11. un 14. punkta izriet, ka iesniedzējtiesa būtībā izklāstījusi iemeslus, kuru dēļ tā vērsusies Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu. Turklāt no pamatlietas dalībnieku, Bulgārijas valdības, kā arī Eiropas Komisijas apsvērumiem izriet, ka tie būtībā varēja pilnībā un lietderīgi paust nostāju par uzdotajiem jautājumiem.

25 Tomēr neviens no iesniedzējtiesas nolēmuma motīviem neļauj identificēt iemeslus, kas iesniedzējtiesai likuši šaubīties par tiesību uz aizstāvību ievērošanas, tiesiskās drošības un tiesiskās paļāvības aizsardzības principiem, tostarp nevainīguma prezumpciju. No tā izriet, ka šajā ziņā pirmais un otrais prejudiciālais jautājums ir nepieņemami.

26 Attiecībā uz šī sprieduma 17. punktā minēto trešo argumentu jānorāda, ka uzdotie jautājumi attiecas uz LESD 102. panta interpretāciju, nelūdzot Tiesu piemērot šo 102. pantu pamatlietā. Šajā ziņā jāatgādina, ka ar LESD 267. pantā paredzēto prejudiciālā nolēmuma procedūru tiek izveidota cieša sadarbība starp valstu tiesām un Tiesu, kuras pamatā ir funkciju sadale starp tām, un tā ir instruments, ar kura palīdzību Tiesa sniedz valsts tiesām Savienības tiesību interpretācijas elementus, kas tām ir nepieciešami, lai atrisinātu izskatāmās lietas, nedodot Tiesai tiesības piemērot Savienības tiesību normas konkrētā lietā (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2021. gada 23. novembris, IS (Rīkojuma par prejudiciālu jautājumu uzdošanu prettiesiskums), C-564/19, EU:C:2021:949, 59. punkts un tajā minētā judikatūra; 2022. gada 8. decembris, HYA u.c. (Neiespējamība nopratināt apsūdzības lieciniekus), C-348/21, EU:C:2022:965, 49. punkts, kā arī 2024. gada 9. aprīlis, *Profi Credit Polska* (Tiesvedības, kurā pasludināts galīgs spriedums, atjaunošana), C-582/21, EU:C:2024:282, 50.–55.punkts un tajos minētā judikatūra).

27 Šādos apstākļos lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir pieņemams, jo tas attiecas uz LESD 102. pantu.

Par prejudiciālajiem jautājumiem

Par pirmo jautājumu

28 Ar pirmo jautājumu iesniedzējtiesa būtībā vaicā, vai LESD 102. pants jāinterpretē tādējādi, ka, lai konstatētu, ka vertikāli integrēts uzņēmums īsteno ļaunprātīgas maržu saspiešanas praksi, konkurences iestādei gan attiecībā uz konkrēto augšupējo, gan lejupējo tirgu jānosaka šo tirgu apjomi un šim uzņēmumam, kā arī tā konkurentiem piederošās minēto tirgu daļas.

29 Šajā gadījumā no Tiesas rīcībā esošajiem lietas materiāliem izriet, ka Bulgārijas konkurences iestāde konstatējusi, ka *Lukoil Bulgaria* pārmestā maržu saspiešana notiek degvielas vairumtirdzniecības tirgū starp diviem pakārtotajiem tirgiem, kuru pakārtotais tirgus ir degvielas, uz ko attiecas atliktās akcīzes nodokļa maksāšanas režīms, vairumtirdzniecības tirgus, un lejupējais degvielas vairumtirdzniecības tirgus ir degvielas vairumtirdzniecības tirgus pēc akcīzes nodokļa samaksas. Maržu saspiešana izrietot no tā, ka *Lukoil Bulgaria* vairumtirdzniecības tirgū degvielu pārdod lejupējā tirgū, proti, pēc akcīzes nodokļa samaksas, par cenu, kas ir zemāka par cenu, par kādu tā pārdod degvielu, uz kuru attiecas atliktās akcīzes nodokļa maksāšanas režīms augšupējā tirgū.

30 Pirmām kārtām, jāatgādina, ka ļaunprātīga maržu saspiešanas prakse ir tāda cenu noteikšanas prakse, kas bez jebkāda objektīva pamatojuma ir netaisnīga, jo tā faktiski samazina konkurējošo uzņēmumu peļņu un tādēļ var radīt izstumšanas iedarbību attiecībā uz konkurentiem, kuri ir vismaz tikpat efektīvi kā dominējošais uzņēmums (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2011. gada 17. februāris, *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 30. un 31. punkts).

31 Saskaņā ar Tiesas judikatūru maržu saspiešana ir uzskatāma par autonomu ļaunprātīgu izmantošanu, ņemot vērā, ka šādas cenu politikas netaisnīgais raksturs LESD 102. panta izpratnē ir saistīts ar pašu šīs saspiešanas esību, nevis ar tās precīzu apmēru, tāpēc nekādā ziņā nav jāpierāda, ka produkta vairumtirdzniecības cenas augšupējā tirgū vai mazumtirdzniecības cenas lejupējā tirgū pašas par sevi ir ļaunprātīgas to pārmērīgā vai plēsonīgā rakstura dēļ (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2011. gada 17. februāris, *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 34. punkts un tajā minētā judikatūra).

32 Lai noteiktu, vai dominējošā stāvoklī esošs uzņēmums, piemērojot savu cenu politiku, ir ļaunprātīgi izmantojis stāvokli, jāizvērtē visi apstākļi, kā arī tas, vai šīs prakses dēļ pircējam netiek atņemtas vai ierobežotas iespējas izvēlēties iepirkumu avotus, konkurentiem liegta pieeja tirgum, tirdzniecības partneriem piemēroti atšķirīgi nosacījumi līdzvērtīgos darījumos vai arī ar izkropļoto konkurenci netiek pastiprināts dominējošais stāvoklis (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2011. gada 17. februāris, *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 28. punkts un tajā minētā judikatūra).

33 Šādi apstākļi var pastāvēt, ja vertikāli integrēts uzņēmums, kas ir dominējošs augšupējā tirgū, kavē normālu konkurenci blakus tirgū, kas atrodas lejupējā tirgū, kurā tas dominē, jo šādas rīcības rezultātā konkurenti, kas ir vismaz tikpat efektīvi blakus tirgū, proti, lejupējā tirgū, var tikt izstumti no tirgus, saspiežot maržas. Šāda rīcība – it īpaši tādēļ, ka attiecīgie tirgi ir cieši saistīti, – var izraisīt konkurences pavājināšanos lejupējā tirgū (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2011. gada 17. februāris, *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 87. un 91. punkts).

34 Tādējādi iesniedzējtiesai jāņem vērā visi pamatlietas īpašie apstākļi, lai novērtētu, vai abi Bulgārijas konkurences iestādes identificētie tirgi ir atsevišķi tirgi, kas ir cieši saistīti.

35 Otrām kārtām, ja iesniedzējtiesa uzskata, ka abi Bulgārijas konkurences iestādes identificētie tirgi ir divi atsevišķi, bet cieši saistīti tirgi, šai tiesai vēl pirms secinājuma par LESD 102. panta pārkāpumu būs jāpārbauda, vai vertikāli integrētais uzņēmums ir dominējošs augšupējā tirgū (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2011. gada 17. februāris, *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 85.–89. punkts).

36 Tas tā ir, ja šim uzņēmumam ir ekonomiskā ietekme, kas tam piešķir varu likt šķēršļus efektīvas konkurences saglabāšanai šajā lejupējā tirgū, dodot tam iespēju ievērojamā mērā rīkoties neatkarīgi no saviem konkurentiem, klientiem un – galu galā – patērētājiem (spriedums, 2011. gada 17. februāris, *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 23. punkts un tajā minētā judikatūra).

37 Turklāt dominējošā stāvokļa esība vispārēji izriet no dažādu faktoru kopuma, kas, atsevišķi skatīti, ne vienmēr ir izšķiroši (spriedums, 1978. gada 14. februāris, *United Brands* un *United Brands Continentaal*/Komisija (27/76, EU:C:1978:22, 66. punkts).

38 Šajā ziņā Tiesa ir nospriedusi, ka, lai gan tirgus daļu nozīme dažādos tirgos var atšķirties, ļoti lielas tirgus daļas ilglaicīga esība, izņemot ārkārtas apstākļus, ir pierādījums dominējošam stāvoklim un tam, ka tirgus daļas, kas pārsniedz 50 %, ir ārkārtīgi lielas tirgus daļas (spriedumi, 1979. gada 13. februāris, *Hoffmann-La Roche*/Komisija, 85/76, EU:C:1979:36, 41. punkts, un 2012. gada 6. decembris, *AstraZeneca*/Komisija, C-457/10 P, EU:C:2012:770, 176. punkts).

39 Tomēr, lai gan, lai novērtētu dominējošo stāvokli tirgū, lielas tirgus daļas piederēšana ilgākā laika posmā ir ļoti nozīmīga, dominējošais stāvoklis tomēr var tikt konstatēts, ņemot vērā arī citas attiecīgā tirgus iezīmes, piemēram, būtiskus šķēršļus iekļūšanai tirgū vai būtisku infrastruktūru, kas ļauj novērtēt, vai šajā tirgū minētais uzņēmums lielā mērā rīkojas neatkarīgi no saviem konkurentiem, klientiem un patērētājiem.

40 Šajā ziņā pamatlietā no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu izriet, ka *Lukoil Bulgaria* darbojas visā degvielas ražošanas ķēdē līdz tās galīgajai pārdošanai un tai pieder vienīgā valsts pārstrādes rūpnīca, kā arī vienota loģistikas, uzglabāšanas un transporta infrastruktūra valstī.

41 Trešām kārtām, no Tiesas judikatūras izriet, ka tādas cenu politikas ļaunprātīgais raksturs, kuru īstenojis dominējošs augšupējā tirgū vertikāli integrēts uzņēmums un kuras rezultātā notiek šī uzņēmuma konkurentu maržu saspiešana lejupējā tirgū, nav atkarīgs no tā, vai šim uzņēmumam ir dominējošs stāvoklis pēdējā minētajā tirgū (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2011. gada 17. februāris, *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 89. punkts).

42 Paturot to prātā, kā norāda Komisija, nav izslēgts, ka dati par šo lejupējo tirgu var tikt ņemti vērā, lai pārbaudītu, vai šī cenu politika ir pretrunā LESD 102. pantam.

43 Lai konstatētu dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, kas izpaužas kā maržu saspiešana, konkurences iestādei jāpierāda, ka starpība starp attiecīgo preču vai pakalpojumu cenām augšupējā tirgū un lejupējā tirgū ir vai nu negatīva, vai nepietiekama, lai segtu specifiskās izmaksas, kas dominējošā stāvoklī esošam uzņēmumam jāsedz, piegādājot savas preces vai pakalpojumus lejupējā tirgū, tādējādi šī starpība neļauj konkurentam, kurš ir tikpat efektīvs kā šis uzņēmums, konkurēt ar to par minēto preču vai pakalpojumu piegādi lejupējā tirgū. Tiesa ir arī nospriedusi – lai izvērtētu dominējošā stāvoklī esoša uzņēmuma piemērotās cenu politikas likumību, principā jāatsaucas uz tādiem cenu kritērijiem, kuru pamatā ir izmaksas, kas radušās

pašam dominējošā stāvoklī esošajam uzņēmumam, un uz tā stratēģiju (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2021. gada 25. marts, *Slovak Telekom*/Komisija, C-165/19 P, EU:C:2021:239, 73. un 74. punkts, kā arī tajos minētā judikatūra).

44 Tādējādi, lai noteiktu, vai starpība starp dominējošā stāvoklī esoša uzņēmuma cenām augšupējā tirgū un cenām, ko šis uzņēmums piemēro lejupējā tirgū, var izraisīt konkurentu, kuri ir vismaz tikpat efektīvi kā tas, izstumšanu no tirgus, jānosaka, vai minētais uzņēmums būtu bijis pietiekami efektīvs, lai piedāvātu pakalpojumus lejupējā tirgū citādi nekā ar zaudējumiem, ja tam iepriekš būtu bijis pienākums samaksāt pašam savas cenas augšupējā tirgū; tas principā nozīmē, ka jāņem vērā cenas un izmaksas, kādas ir dominējošā stāvoklī esošam uzņēmumam lejupējā tirgū, vai, ja nav iespējams atsaukties uz šīm cenām un izmaksām, jāņem vērā konkurentu cenas un izmaksas šajā pašā tirgū (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2011. gada 17. februāris, *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 41.–46. punkts).

45 Visbeidzot vēl jāuzsver, ka attiecīgais uzņēmums var pierādīt, ka tā cenu politika, lai gan tai ir izstumšanas iedarbība lejupējā tirgū, tomēr ir ekonomiski pamatota, un tas nozīmē, ka, pamatojoties uz visiem lietas apstākļiem, jāpierāda, ka šāda konkurencei nelabvēlīga izstumšanas iedarbība var tikt līdzsvarota vai pat pārspēta ar priekšrocībām efektivitātes ziņā, kas ir labvēlīgas arī patērētājam šajā tirgū (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2011. gada 17. februāris, *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 75. un 76. punkts).

46 Tātad uz pirmo prejudiciālo jautājumu jāatbild, ka LESD 102. pants jāinterpretē tādējādi, ka, lai konstatētu, ka vertikāli integrēts uzņēmums īsteno ļaunprātīgu maržu saspiešanas praksi, konkurences iestādei jāpierāda, pirmkārt, ka šim uzņēmumam ir dominējošs stāvoklis augšupējā tirgū, ņemot vērā šim uzņēmumam piederošās šī tirgus daļas vai citas atbilstošas minētā tirgus iezīmes, kuras ļauj uzskatīt, ka šim uzņēmumam ir ekonomiska ietekme, kas tam ļauj rīkoties lielā mērā neatkarīgi no tā konkurentiem, klientiem un patērētājiem, kā arī, otrkārt, ka lejupējā tirgū, kas ir saistīts ar augšupējo tirgu, pastāv šī vertikāli integrētā uzņēmuma noteiktā cena, kas, ņemot vērā šī lejupējā tirgus iezīmes, var izraisīt tādu konkurentu izstumšanu no tirgus, kuri ir vismaz tikpat efektīvi kā šis uzņēmums.

Par otro un trešo jautājumu

47 Ar otro un trešo jautājumu, kuri jāizskata kopā, iesniedzējtiesa būtībā vaicā, vai LESD 102. pants jāinterpretē tādējādi, ka tādi produkti, kuri no piedāvājuma un pieprasījuma viedokļa nav aizstājami, piemēram, benzīns un dīzeļdegviela, var tikt iekļauti konkrētā produktu tirgus definīcijā, lai gan no tās ir izslēgts produkts, kas – tāpat kā *LPG* – no piedāvājuma un pieprasījuma viedokļa ir aizstājams vismaz ar vienu no šīm divām degvielām.

48 No Tiesas judikatūras izriet, ka konkrētā tirgus noteikšanai, piemērojot LESD 102. pantu, ir būtiska nozīme, jo konkurences iespējas var novērtēt tikai atkarībā no attiecīgo preču īpašībām, un principā tā ir priekšnoteikums, lai novērtētu, vai attiecīgajam uzņēmumam, iespējams, ir dominējošs stāvoklis (šajā nozīmē skat. spriedumu, 1973. gada 21. februāris, *Europemballage* un *Continental Can*/Komisija, 6/72, EU:C:1973:22, 32. punkts). Šādas noteikšanas mērķis ir konstatēt robežas, kurās jāizvērtē jautājums, vai šis uzņēmums lielā mērā spēj rīkoties neatkarīgi no saviem konkurentiem, klientiem un patērētājiem (šajā nozīmē skat. spriedumus, 1983. gada 9. novembris, *Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin*/Komisija, 322/81, EU:C:1983:313, 37. punkts, kā arī 2020. gada 30. janvāris, *Generics (UK)* u.c., C-307/18, EU:C:2020:52, 127. punkts).

49 Lai noteiktu konkrēto tirgu, jādefinē, pirmām kārtām, produktu tirgus un pēc tam – otrām kārtām – to ģeogrāfiskais tirgus (spriedumi, 1978. gada 14. februāris, *United Brands* un *United Brands Continentaal*/Komisija, 27/76, EU:C:1978:22, 10. un 11. punkts, kā arī 2024. gada 27. jūnijs, Komisija/*Servier* u.c., C-176/19 P, EU:C:2024:549, 382. punkts).

50 Runājot par produktu tirgu, no Tiesas judikatūras izriet, ka konkrētā tirgus jēdziens nozīmē, ka starp produktiem, kuri tajā ietilpst, var pastāvēt efektīva konkurence; tas nozīmē pietiekamu savstarpējas aizstājamības pakāpi, lai visas preces vai pakalpojumus, kuri ietilpst vienā un tajā pašā tirgū, varētu izmantot vienām un tām pašām vajadzībām. Savstarpējo aizstājamību vai aizvietojamību izvērtē ne tikai no attiecīgo preču objektīvo īpašību aspekta. Jāņem vērā arī konkurences apstākļi un pieprasījuma un piedāvājuma struktūra tirgū (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2024. gada 27. jūnijs, Komisija/*Servier* u.c., C-176/19, EU:C:2024:549, 383. punkts, kā arī tajā minētā judikatūra).

51 No šiem elementiem izriet, ka divu produktu aizstājamības vērtējums neaprobežojas ar to, lai noteiktu, vai šīs preces no funkcionālā viedokļa ir piemērotas, lai apmierinātu vienu un to pašu vajadzību, bet prasa arī noteikt, vai no ekonomiskā viedokļa šīs preces ir faktiski aizstājamas. Ekonomisko aizstājamību starp diviem produktiem var konstatēt, ja izmaiņas to relatīvajās cenās izraisa pārdošanas apjoma novirzīšanu no viena uz otru. Šajā ziņā jāuzsver, ka no ekonomiskā viedokļa aizstājamība no pieprasījuma viedokļa var būt vistiešākais un visefektīvākais disciplīnas faktors attiecībā pret konkrēta produkta piegādātājiem. Aizstājamības novērtējums galvenokārt var ietvert pieprasījuma krusteniskās elastības novērtēšanu attiecībā pret cenu, nosakot, vai tāda produkta patērētāji, kuram ir neliels, bet pastāvīgs cenas pieaugums, pārorientēsies uz aizstājējiem produktiem (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2024. gada 27. jūnijs, Komisija/*Servier* u.c., C-176/19 P, EU:C:2024:549, 384. punkts).

52 Lai gan vērtējumam, kas ļauj noteikt tirgu, kurā jāizvērtē dominējoša stāvokļa esība, nepieciešami faktu konstatējumi par konkurences apstākļiem un piedāvājuma un pieprasījuma struktūru šajā tirgū – tas ir iesniedzējtiesas kompetencē –, jākonstatē, ka nav izslēgts, ka, lai gan trīs automašīnu degvielas veidi, piemēram, dīzeļdegviela, benzīns un *LPG*, funkcionāli nav savstarpēji aizstājami, tomēr attiecībā uz galapatērētāju pieprasījumu, ņemot vērā īpašos piedāvājuma apstākļus Bulgārijā, tiem var būt pietiekama aizstājamības pakāpe starp dažām no šīm degvielām tādā degvielas vairumtirdzniecības tirgū, uz kuru attiecas atliktās nodokļa maksāšanas režīms, un šie degvielas veidi tālab ietilpst vienā un tajā pašā produktu tirgū.

53 Tādējādi iesniedzējtiesai it īpaši būs jāpārbauda, pirmkārt, vai benzīna un dīzeļdegvielas uzglabāšanai vairumtirdzniecībā jānotiek analogās vai atšķirīgās iekārtās un, otrkārt, vai *LPG* var vairumtirdzniecībā uzglabāt tajās pašās iekārtās kā benzīnu un dīzeļdegvielu, vai, gluži pretēji, šim nolūkam ir nepieciešamas īpašas iekārtas.

54 Proti, no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu izriet, ka Bulgārijas konkurences iestāde, nosakot konkrēto tirgu, lai novērtētu dominējoša stāvokļa esību, ņēmusi vērā tikai benzīnu un dīzeļdegvielu, bet ne *LPG*, jo vairumtirgotājiem pirmo divu degvielas veidu uzglabāšanas nosacījumi esot vienādi, un tas atkarībā no pieprasījuma tiem ļautu piedāvāt vienu vai otru no pirmajām divām minētajām degvielām, neradot tiem papildu izmaksas.

55 Savukārt attiecībā uz *LPG* Bulgārijas konkurences iestādes ieskatā Bulgārijā pastāvot īpašas prasības tās uzglabāšanai, kā arī tālākpārdošanai pēc akcīzes nodokļa samaksas. Turklāt *LPG* pārvadājot citādi nekā benzīnu un dīzeļdegvielu.

56 Šādi apsvērumi varētu būt objektīvs pamatojums tam, ka Bulgārijas konkurences iestāde nošķir benzīnu un dīzeļdegvielu, no vienas puses, un *LPG*, no otras puses, bet tas tomēr jāpārbauda iesniedzējtiesai.

57 Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, uz otro un trešo prejudiciālo jautājumu jāatbild, ka LESD 102. pants jāinterpretē tādējādi, ka, lai novērtētu dominējoša stāvokļa esību, vienā un tajā pašā tirgū var iekļaut tikai produktus, kuriem ir pietiekama aizvietojamība. Ja rīcību, kas tiek uzskatīta par pārkāpumu, veido cenu noteikšanas prakse, kurā rodas maržu saspiešana, konkurences iestādei jāpārbauda, vai – lai gan tādi trīs mehānisko transportlīdzekļu degvielas veidi kā dīzeļdegviela, benzīns un *LPG* attiecībā uz galapatērētāju pieprasījumu nav savstarpēji aizstājami no funkcionālā viedokļa – konkurences apstākļi un piedāvājuma un pieprasījuma struktūra ļauj konstatēt, ka daži no šiem degvielas veidiem ietilpst vienā un tajā pašā produktu augšupējā tirgū.

Par tiesāšanās izdevumiem

58 Attiecībā uz pamatlietas pusēm šī tiesvedība izriet no tiesvedības, kas notiek iesniedzējtiesā, tāpēc tā lemj par tiesāšanās izdevumiem. Izdevumi, kas radušies, iesniedzot apsvērumus Tiesai, un kas nav minēto pušu izdevumi, nav atlīdzināmi.

Ar šādu pamatojumu Tiesa (trešā palāta) nospriež:

1) **LESD 102. pants jāinterpretē tādējādi, ka, lai konstatētu, ka vertikāli integrēts uzņēmums īsteno ļaunprātīgu maržu saspiešanas praksi, konkurences iestādei jāpierāda, pirmkārt, ka šim uzņēmumam ir dominējošs stāvoklis augšupējā tirgū, ņemot vērā šim uzņēmumam piederošās šī tirgus daļas vai citas atbilstošas minētā tirgus iezīmes, kuras ļauj uzskatīt, ka šim uzņēmumam ir ekonomiska ietekme, kas tam ļauj rīkoties lielā mērā neatkarīgi no tā konkurentiem, klientiem un patērētājiem, kā arī, otrkārt, ka lejupējā tirgū, kas ir saistīts ar augšupējo tirgu, pastāv šī vertikāli integrētā uzņēmuma noteiktā cena, kas, ņemot vērā šī lejupējā tirgus iezīmes, var izraisīt tādu konkurentu izstumšanu no tirgus, kuri ir vismaz tikpat efektīvi kā šis uzņēmums.**

2) **LESD 102. pants jāinterpretē tādējādi, ka, lai novērtētu dominējoša stāvokļa esību, vienā un tajā pašā tirgū var iekļaut tikai produktus, kuriem ir pietiekama aizvietojamība. Ja rīcību, kas tiek uzskatīta par pārkāpumu, veido cenu noteikšanas prakse, kurā rodas maržu saspiešana, konkurences iestādei jāpārbauda, vai – lai gan tādi trīs mehānisko transportlīdzekļu degvielas veidi kā dīzeļdegviela, benzīns un sašķidrinātā naftas gāze attiecībā uz galapatērētāju pieprasījumu nav savstarpēji aizstājami no funkcionālā viedokļa – konkurences apstākļi un piedāvājuma un pieprasījuma struktūra ļauj konstatēt, ka daži no šiem degvielas veidiem ietilpst vienā un tajā pašā produktu augšupējā tirgū.**

[Paraksti]